

تاریخ فرش ایران مطالعه موردی دوره صفویه

معصومه عبداللهی

دانشجوی کارشناسی امور تربیتی دانشگاه فرهنگیان شهید مدرس سنندج، کردستان، ایران

چکیده

ذوق و خلاقیت هنری هر جامعه‌ای از سنن زندگی و سوابق تاریخ و محیطی آن قوم ریشه و الهام می‌گیرد و غالباً این ذوق و استعداد در یک یا چند رشته خاص متبلور می‌شود از جمله هنرهایی که در این سرزمین به مرور زمان به کمال رسیده است و ذوق هنرمند ایرانی در پهنه آن فرصت تجلی وافر یافته هنر قالیبافی است. بدون شک قدمت استفاده از زیر انداز به زمانی می‌رسد که انسان به فکر ساختن سر پناهی جهت تأمین آسایش خود افتاد. بافت انواع زیرانداز نیز همزمان با پرورش دام و استفاده از پشم آن بدین منظور بوده است و انسان پس از بهره‌وری از پوست حیوانات به اهمیت الیاف پشمی پی برده و به مرور تا تغییر زندگی بشر از مرحله توحش و زیست انفرادی در غارها به چادرنشینی و معاش خانواده و قبیله‌ای و اعتلای فکری بوده و انسان پس از احساس نیاز به این تغییر جهت تأمین آسایش بیشتر خویش بدان‌گردن نهاده است بافتن فرش مانند سایر دستاوردهای بشری همواره رو به تکامل رفته و این پیشروی بدون حل تکامل یافته که با تمدن انسان‌عجین بوده است به این حد که گفته‌اند هیچ هنری مانند هنر فرش تکامل نیافته است. و اولین فرشها نیز در ایران به ثمر رسیده است به گونه‌ای که فرش پاریزک که از قدیمی‌ترین فرشهای جهان است را به نوعی ایرانی دانسته‌اند. در دوره‌های تاریخی ایران دوره صفویه دوره اوج اعتلای فرش بوده است به طوری که مهم‌ترین محصول صنعتی ایران قالی و قالیچه است. دست بافت است که این محصول جزو اساسی‌ترین محصولات صادراتی در ایران بوده است این محصول اقسامی چون ترنجی، ابریشمی، شمعدانی، باغی و شاه عباسی را دارا می‌باشد فرش دوره صفویه در دوره شاه اسماعیل و شاه طهماسب و شاه عباسی را می‌توان از مهم‌ترین ادوار فرش صفوی و فرش ایرانی دانست هدف از این مقاله تحقیقی تحلیل و بررسی فرش بافی در دوره صفویه می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: دوره صفویه، هنر صفویه، صنعت قالیبافی، شاه اسماعیل، شاه طهماسب؛ شاه عباس

مقدمه

از میان آثار هنری ایران شامل هیچکدام به اندازه قالی در میان ایرانیان خواستار نداشته باشد. اخیراً در ناحیه سین یانگ چین از مقبره‌ای قدیمی فرش چندین ساله‌ای کشف شد که نقش آن شباهتهایی به فرش ایران دارد نشانه‌های دیگری نیز از جمله فرشهای مقابر فراعنه مصر موید قدمت این هنر دستی در جهان است آسیای صغیر - چین - هندوستان مناطقی از شرق اروپا و شمال آفریقا دانست برخی محققین عقیده دارند که مصر گهواره بافندگی فرش است در تورات نیز اشاراتی به این دستباف شده است فصل ۲۶ کتاب هجرت حضرت موسی (ع) از چگونگی آرایش داخلی خیمه‌ها و استفاده از قالی سخن گفته است با کشفیات باستان شناس معروف روسی بنام «پرفسور رودنکو» [۱] rudenko profesor در نیمه اول قرن اخیر در میان توده‌های غنی موفق به کشف یک تخته فرش گره دار می‌گردد. نظریه‌ها به کلی دگرگون شده و در نتیجه مهد قالیبافی از سواحل نیل و رودخانه دجله و فرات به آسیای مرکزی تغییر مکان می‌دهد با شرح کاملتر این حفاری و تفاسیری که نتیجه این کشف با اهمیت نوشته شد. مسئله روشن شد این کشف با اهمیت نوشته شد مسئله روشن تر شد در سال ۱۹۴۹ میلادی پرفسور رودنکو قطعه فذش گره داری را که در اصل به عنوان پوششاسب به کار می‌رفته است در قبرهای مستور از یخ چادر نشینان صحرا گرد در محلی بنام پازبرلک واقع در هشتاد کیلومتری مرز مغولستان کوههای آلتای کشف می‌کند این فرش که قدمت آن به قرون ۴ و ۵ قبل از میلاد بر می‌گردد به اندازه $1/83 * 2$ متر با ۳۶۰۰ گره در دسمتر مربع به رنگ قهوه‌ای مسب و سبز روشن بافته شده است.

تصاویر حاشیه آن با اشکال متداول در دوره هخامنشی و نقوش تخت جمشید مشابهت فراوان دارند و در زمینه مرکزی درباره سوابق تاریخی این فرش با اهمیت که در موزه آرمیتاژ لنینگراد نگهداری می‌شود پرفسور رودنکو معتقد است در زمان مادها و پارتی‌های قدیمی بافته شده است و بنا بر نظریه یکی از پژوهشگران معروف به نام «دیماندا» Dimend در فرش پازیریک ترکیبی از طرح‌های آشوری، هخامنشی، سکائی به کار رفته است. او نیز مانند رودنکو عقیده دارد این فرش از ایران است یکی دیگر از پژوهشگران بنام اولریخ شورمان پا را از این فراتر نهاده و عقیده دارد که این فرش در آذربایجان بافته شده است. یکی دیگر از فرشهای معروف این دوره فرش بهار خسرو است که در کتاب تاریخ طبری نیز مطالبی به شرح زیر درباره آن فرش آمده است که یک قالی بسیار عالی ایران موسوم به بهار خسرو در قصر تیسفون به طول ۴۵۰ قدم و عرض ۹۰ قدم موجود بوده است، وجه تسمیه این قالی بدان جهت بوده است که نقش آن نمایانگر باغی آراسته با گلها و پرندگان و جویهای آب روان بوده است د رمورد این فرش گرانبها دو نظریه است یکی آنکه هنگامی که خسرو پرویز پادشاه ساسانی مغلوب هرکلیوس امپراطور روم شد این فرش به دست سپاهیان غالب افتاد و نظر دیگر این فرش همان فرش معروف «بهارستان» است که در شکست یزدگرد سوم آخرین پادشاه ساسانی سپاهیان عرب آن را به غنیمت بردند که در کتاب تاریخ بلعمی نیز در فصل گشایش ملان آمده است «اندر خزینه فرشی بود یک بساط - سیصدیش بالا اندر شش ریش بالا و آن در فرش زمستانی خوانندی و ملکان عجم آن را اندر زمستان باز کره می و بر وی نشستندی، بدان وقت که اندر جهان سبزی و شکوفه نماندی چنانکه چون بگریستندی پنداشته‌ای که سبزه زار است یا کشتزاری و اندر آن همه گوهرها اندر نشانده به رنگ اندر همه جهان اسیر غم است و شکوفه» از این قصه که بگذریم نقطه طلایی و نقطه اوج فرش بافی در ایران در دوره صفویه (۱۱۵۲-۹۰۷ ه ق) این دوره به دلیل اینکه فرش بافی از روستا به شهرها نفوذ پیدا کرد و تجارت فرش گسترش یافت و همزمان دولت نیز به تشویق هنرهایی که صرفه اقتصادی برای مردم و دولت دانست پرداخت نظیر سفالگری، نساجی و قالیبافی همت گمارد دوره شاه عباس که به طور عمده که این هنرها به طور عمده صنایع حکومتی بودند به همان عمدیتی ترویج می‌شدند که لوئی

چهاردهم در فرانسه انجام داد بخصوص طراحان فرش همانند رضا عباسی بهزاد نیز وجود داشتند که سبک و سیاق نگارگری آنها به فرش این دوره تأثیر بسزایی داشته است که این خود از طرح‌های با شکوه فرش‌های این دوره مشخص می‌شود مواد اولیه برای بافت قالی و هم چنین رنگرزی نیز فراهم بوده است مجموعه این عوامل بود که فرش دوره صفویه را جهانی و ممتاز نموده است نمونه‌های این قالی در بسیاری از موزه‌ها و خارج از ایران نیز وجود دارد در این مقاله پژوهشی به موقعیت و خصوصیات این صنعت در این دوره پرداخته‌ایم.

دوره‌های فرش‌بافی عصر صفویه قابل تقسیم به چهار قسمت است:

- ۱- دوره شاه اسماعیل اول
- ۲- دوره شاه طهماسب اول
- ۳- دوره شاه عباس کبیر
- ۴- دوره شاهان پیشین (پس از شاه عباس)

صفویه که بود؟ از کجا آمد؟

اصالت صفویه به کردستان بر می‌گردد بعد به آذربایجان نفوذ کردند حکومتی مذهبی داشتند تاریخ نسل شافعی بودند بعد شیعه شد در هفت نسل ادامه پیدا می‌کند، بین خاندان صفویه تا شاه اسماعیل هفت حاکم حکمفرما شدند. جدشان شیخ صفی الدین اردبیلی است زمان حکومتشان در منطقه آذربایجان در دوره حکومتی آق قویونلو بوده است و زیر نظر ایشان حکومت می‌کردند.

از دوره پدربزرگ شاه اسماعیل صفویه یعنی شیخ جنید شیعه شده‌اند و از والی گری در یک منطقه قدرتشان اضافه شده به سمت سفارت آق قویونلو می‌رسند. شیخ جنید با خواهر اوزون حسن ازدواج کرد علاوه بر قدرت سیاسی، قدرت اجتماعی هم پیدا کردند اوزون حسن که فکر می‌کرده شیخ جنید می‌تواند به جایش بنشیند او را به جنگ شیبک خان مأمور می‌کند (شیبک پادشاه از یک‌هاست) و در این جنگ کشته می‌شود. [۲]

پسر شیخ جنید حیدر با دختر اوزون حسن ازدواج می‌کند (مادر شاه اسماعیل صفوی دختر اوزون حسن بوده) و عملاً شاه اسماعیل تحت تأثیر فرهنگ ترکمنی بزرگ می‌شود. شیخ حیدر ماند پدرش مقام وزارت می‌گیرد و دربار اوزون حسن و سلطان یعقوب (آق قویونلو) به قدرت می‌رسد سلطان یعقوب تصمیم می‌گیرد که شیخ حیدر را از بین ببرد در نتیجه شیخ حیدر را به جنگ شیبک خان می‌فرستد علیرغم رشادتش اسیر شیبک خان شده و کشته می‌شود و از همین جایست که اختلاف بین صفویه و از یک شکل می‌گیرد زیرا پدر و پدربزرگ شاه اسماعیل بدست ازبک‌ها کشته شده‌اند اوزون حسن که مذهبشانسنی بوده بعد از کشته شدن شیخ حیدر متوجه می‌شود که فرزندان شیعه شده‌اند او فرمان قتل عام بی سروصدای فرزندان شیخ حیدر را صادر می‌کند از جمله شاه اسماعیل که آن زمان ۱۴ سال بیش نداشته. مادر شاه اسماعیل بنام شاه بیگم او را تحت پوشش قرار داده و فرار می‌کند و سران قبایل ترک را به هم نزدیک کرده چهار سال از شاه اسماعیل مراقبت کرده و در سن ۱۸ سالگی تبریز را فتح کرده و صفویه را پایه گذاری می‌کند.

چند نکته مهم در مورد صفویه:

- ۱- حکومت شاه اسماعیل ۲۳ سال طول کشید که دورانی طولانی بوده در این مدت از هنر به طور کامل حمایت کرده و سبب گسترش و پیشرفت هنر خصوصاً قالی می‌شود.
- ۲- تأثیر شاه اسماعیل از ترکمنها بوده مادر و مادربزرگش ترکمن بوده که فرش ترکمن نیز در این دوره زیاد حمایت گردید.
- ۳- شاه اسماعیل هنرمند نبود ولی حامی هنر بوده است و زمان فتح تبریز وارث کتابخانه معروف که در کاخ سلطان محمد بوده می‌شود او کتابخانه سلطنتی را نه تنها از بین نمی‌برد بعد از مدتی تیموریان را شکست می‌دهد (تیموریان در حکومتشان هرا بوده شاه اسماعیل مکتب هنری هرات را ایجاد می‌کند). و با فتح هرات کتابخانه سلطنتی هرات نیز به تبریز منتقل می‌کند. یعنی کتب هنری هرات را به تبریز منتقل می‌کند هنر تبریز را ایجاد می‌نماید. [۳]
- ۴- شاه اسماعیل طبع هنری داشته و با تلخیص ختایی شعر می‌گفته است.

معروف‌ترین روایات دوره شاه اسماعیل صفوی در مورد فرش و فرش‌بافی

- ۱- شاه اسماعیل در ۱۵ ژوئن ۱۵۰۲ میلادی فرمانی صادر می‌کند مبنی بر پایی صنعت نساجی و فرش و فرش‌بافی ایران که بر اساس این فرمان آنچه که در دوره ساسانی وجود داشته و به عظمت رسیده بود مجدداً در ایران احیاء و بر پا می‌شود یعنی به عظمت ایران دوره ساسانی بر می‌گردد.
- ۲- دستور می‌دهد مجدداً کارگاههای ابریشم بافی و ابریشم کشی فعالیتشان را آغاز کنند.
- ۳- در این دوره از پنج منطقه به عنوان مهم‌ترین مراکز تولید فرش نام برده‌اند که عبارتند از تبریز، کاشان، همدان، شوشتر، هرات (پنج شهر بزرگ تولید فرش ایران) [۴]
- ۴- بسیاری از محققین به این نظر می‌رسند که بسیاری از نقاشان و نگارگران آن زمان قبل از رسیدن به این درجه باید طراحی فرش را کاملاً فرا گرفته باشند زیرا نگاره‌ها در نقوش فرش با کمال دقت طراحی شده‌اند بنابراین ذکر می‌کند که فرشهایی که در دربار صفوی (شاه اسماعیل) استفاده می‌شد توسط قاسم علی طراحی شده و نگارگر معروف دوره شاه اسماعیل قاسم علی چهره گشا بوده است. بسیاری از منابع اعتقاد دارند این دو نفر یکی هستند که نگارگر فرشهای صفویه‌ای بوده‌اند.

مطرح‌ترین فرشهای باقی مانده از زمان شاه اسماعیل صفویه:

- ۱- فرش معروف به قالی ترنج دارد در موزه متروپولیسیشن است که یکی از قدیمی‌ترین فرشهای ایران می‌باشد که دارای ویژگیهای زیر می‌باشد - استفاده از اژدهای چینی در زمینه
- ترنج ۱۶ پری است که در این فرش بکار رفته است و در فرشهای دیگر آن دوره نیز استفاده می‌شده است.
- ۲- فرش مشابه فرش فوق: فرشی است معروف به ترنج دار یا شکارگاهی یا کتیبه دارد در موزه پولوی پیستولی در میلان ایتالیا نگهداری می‌شود زمانی که فرش را مارگاریت ملکه انگلستان خریداری کرده به موزه برده شد اهمیتش زیاد شد. این قالی از یک جهت در فرش ایران بی نظیر است اینکه قدیمی‌ترین قالی کتیبه دار ایرانی است که کتیبه‌اش در وسط ترنج قرار گرفته و تاریخ ۹۲۹ یا ۹۴۹ در وسط آن نوشته شده و به نظر می‌رسد این عدد توسط فرد بی سواد یا بافته شده چون کپی برداری از اعدادی است که قبلاً نوشته شده است اگر ۹۴۹ باشد قدیمی‌ترین قالی کتیبه دار است که متعلق به دوره شاه اسماعیل بوده است طرح و نقش آن شکارگاهی است - طرح آن ۱/۴ است و لچک ترنج دار

- در ترنج قرمز رنگ فرش ۱۲ درنا وجود دارد در فرم ابرهای چینی سر تا سر ترنج به کار رفته در رکتیبه فرش نام بافنده یا تولید کننده یا طراح فرش ذکر شده است که غیاث الدین جامی است.
- در هر کدام از ۱/۴ های فرش نقش شکارگاهی، شکارچی سواره و شکارچی پیاده دنبال شکار یکسری حیوانات هستند.
- باز یا شاهین‌هایی که به دنبال شکار خرگوش یا آهو هستند.
- پارچه ابریشمی بود پنبه‌ای و پرز پشمی بافته شده است.
- چشمار آن ۴۵ گره در ۷ سانت است که به نظر می‌آید که در شمال غرب ایران بافته شده است.
- ۳- قالی دیگر معروف شاه اسماعیل صفوی قالی معروف تاجگذاری است چرا با این قالی تاجگذاری می‌گویند. زیرا تاجگذاری یکی از پادشاهان یا حکام عثمانی بر روی قالی صورت گرفته است. از نظر قدمت با فرش پولی پیستولی یکسان است. در ترنجش یک موتیف بکار رفته در جاهایی که در فرش قبلی بکار رفته بود. [۵]
- طرح فرش جانوری است. در زمینه فرش نقوش جانور بکاررفته است - درختان سرو در آن بافته شده است.
- لچک‌های فرش دارای نقوش تصویری است.
- ۴- قالی که تحت عنوان قالی موزه هنرهای پاریس از آن نام برده می‌شود فرش است نیمه که زمان بافت از وسط نصف شده است و نیمه آن در این موزه و نیمه دیگرش در موزه کراکوی لهستان نگهداری می‌شود. زیرا رسم بر این بود اگر از مکانی می‌گذشتند مقداری طلا و جواهر در نیمه فرش قرار داده و تحویل می‌دادند و بقیه فرش را با طلا و جواهرات در نقطه دیگر تحویل می‌دادند.
- نقوش سرو - شکارگاهی - حیوان یر نیز در این فرش قابل مشاهده است - دارای چله ابریشمی
- ۵- فرش با نقوش قاب قالبی است در قالبها نبرد اژدها و ققنوس بکار رفته - نقوش جانوری که در فرهنگ ایرانی نماد خیر و شر است. به نظر می‌آید بافت فرش متعلق به شمال غرب ایران و تبریز باشد.
- در حاشیه فرش موتیف ابر چینی نیز مشاهده می‌شود.
- ۶- فرش قاب قالبی دیگری در موزه هنرهای دستی دین نگهداری می‌شود و همانند فرش قبلی است.
- در هر کدام از قابها درختان شکوفه دار طراحی شده است.
- نقوش جانوری با قرقاول یا طاووس روبروی هم بکار رفته‌اند (شاه اسماعیل اینکار را بر اساس آنچه در زمان ساسانیان بوده انجام داده‌اند).
- ۷- فرش دیگری که در موزه فیلا دلفیا نگهداری می‌شود دارای درخت سرو است که در دو طرف فرش تکرار شده است. نقوش درختی در دوره صفوی از مهم‌ترین نقوش فرش بوده است.
- ۸- به غیر از این قالبها یکی از معدود قالبهای باقیمانده در این دوره تماماً ابریشمی است که در موزه ایران باستان نگهداری می‌شود - طرح لچک و مملو از ابرهای چینی است - چشمار فرش بسیار بالاست ۶۰ گره در ۷ سانتیمتر
- ۹- فرش که در اطریش نگهداری می‌شود و متعلق به خاندان هاپسبورگ است و متفاوت از فرشهای دیگر نیست و آنچه آن رامهم کرده این است که پرفسور اردسنت بِنل روی فرش انجام داده. بر اساس این تحقیقات در مقایسه با کارهای نگارگر معروف آن دوره که سلطان محمد عراقی انجام داده به این نتیجه رسیده که احتمالاً این فرش را سلطان محمد عراقی راحی کرده و همچنین محقق دیگری به نام آنتولی وبش بر روی قالی دیگری که در موزه بوستون آمریکا نگهداری می‌شود تحقیقاتی انجام داده به این نتیجه می‌رسد که احتمالاً این قالی توسط مینیاتوریست بنام آدوره یعنی آقامیر اصفهانی طراحی شده در

نتیجه مطمئناً نشان می‌دهد که نگارگران و مینیاتوربست بنام آن دوره طراحان قابلی در زمینه طراحی فرش بودند و قبل از نگارگری فرش می‌پرداختند.

خصوصیات فرشهای دوره شاه اسماعیل صفوی [۶]

- دارای موتیف درختان پر شکوفه - درختان سرو - نبرد اژدها و ققنوس - نقوش پرندگان و حیوانات - ابرهای چینی بود.

انواع طرحهای دوره صفویه:

- ۱- شکارگاهی
- ۲- درختی
- ۳- قاب قابلی
- ۴- لچک ترنج

دوره دوم فرش و فرشبافی در دوره شاه طهماسب صفوی:

شاه طهماسب صفی بر خلاف پدرش شاه اسماعیل هنرمند بود و از کودکی نزد کمال الدین بهزاد طراحی می‌کرد دوره زندگی به عنوان یکی از پادشاهان که بزرگترین و طولانی‌ترین دوران سلطنتی را داشته (۵۴ سال) به دو دوره مهم تقسیم می‌شود در ۲۰ سال اول دوستان و رفقاییش هنرمندان بودند که اوج هنر آن دوره را شکل می‌دهد. در دوره ۳۰ ساله دوم فردی مذهبی، سوفی مسلک می‌شود تصویرگری، مجسمه سازی و هنر را حرام اعلام کرده و کتابخانه سلطنتی را تعطیل می‌کند.

از نظر هنری این دوره به دو مکتب تقسیم می‌شود ۱- مکتب قزوین ۲- مکتب مشهد زیرا پایتخت از تبریز به قزوین منتقل می‌شود زمانیکه از هنرمندان روی برمی‌گرداند هنرمندان پراکنده شده و به هند رفتند در دربار ابراهیم میرزا برادر شاه اسماعیل در مشهد مکتب مشهد شکل می‌گیرد. [۷] در هیچ دوره‌ای به اندازه این دوره هنرمند نداشته‌ایم زیرا اگر در دوره شاه عباس به این اندازه هنرمند داشتیم وضعیتی متفاوت پیدا می‌شد.

روایت‌های قالی بافی در دوره شاه طهماسب صفوی

۱. شاه طهماسب به سلطان سلیمان قانونی نامه می‌نویسد و اندازه‌های تالارها و سراها و مسجد سلمانیه استانبول را گرفته و دستور می‌دهد فرشی ببافند تا تمام مسجد سلمانیه را بپوشاند سفیر مجارستان در ایران روایت می‌کند این فرش را چندین شتر از همدان و در جزین به سمت مسجد سلمانیه حمل شد.
۲. پسر شاه سلطان سلیمان عثمانی فرار کرده و هر کس که به سمت شاه می‌رسد اجازه داشت هر کدام از اعضاء خانواده‌اش که موجب خشمش شده‌اند را بکشد و شاه طهماسب پسر شاه سلطان سلیمان را پناه می‌دهد تا خشمش فروکش کند او در زمانی که در ایران بوده فرشهای زیادی را هدیه می‌کند از این فرشها بسیار عنوان شده است.

۳. در زمان همایون شاه در هندوستان بابرین به محکومیت رسیده و حکومت را در دست گرفتند بعد از مرگش همایون بابل به قدرت می‌رسید. در نتیجه برادرش با شیر شاه شور حاکم افغانستان همدست شده و علیه همایون بر می‌خیزند همایون فرار کرده و پنج سال در دربار شاه طهماسب می‌ماند بعد برمی‌گردد و شیر شاه نو را می‌کشد و به حکومت می‌رسد. در زمانیکه در ایران بوده با هنر ایران آشنا می‌شود و موقع برگشتن تعدادی از این هنرمندان بخصوص فرشبانان را به هندوستان می‌برد و عملاً تاریخ فرشباغی هندوستان را رقم می‌زند.

۴. آخرین و مهم‌ترین روایت به دستور شاه طهماسب صفوی فرشی برای مقبره جدش شیخ صفی الدین اربیلی بافته می‌شود. دستور می‌دهد مقبره را بازسازی کنند و با فرشهای زیبا و نفیس مفروش کنند فرشی که در موزه ویکتوریاست احتمالاً فرش شیخ صفی الدین اربیلی است.

مکتب هنری تبریز (شاه اسماعیل)

(۲۰ ساله اول عصر شاه طهماسب) مکتب قزوین (شاه طهماسب)

(۳۰ ساله دوم که از هنر رویگردان می‌شود) مکتب مشهد

مکتب اصفهان (شاه عباس)

فرش‌های دوره شاه طهماسب

معروف‌ترین فرش در این دوره فرش شیخ صفی الدین اربیلی است حدس می‌زنند این همان فرشی است که شاه طهماسب دستور می‌دهد برای تزئین مقبره جدش بباغند یک جفت بافته شده یکی از فرشهای زمینه‌اش از بین رفته و حاشیه‌اش سالم می‌ماند در قرن ۱۹ کمپانی زینگرا این فرش را با قیمت بسیار پایین (۸۰۰ لیره استلینگ انگلستان) از متولی بقعه شیخ صفی خریداری می‌کند کمپانی زینگرا این فرش را به توصیه یکی از معروفترین هنرمندان یا نقاشان انگلستان (ویلیام موریس) به موزه ویکتوریا آلبرت (A & V) می‌فروشد.

امروزه این فرش برای این موزه یکی از نهادهای افتخار و جاهت است زمانی که موزه این فرش را می‌خرد در واقع فرشی را می‌خرد که زمینه‌اش سالم و حاشیه‌اش از بین رفته است.

فرش دوم را موزه کونتی درس آنجلس آمریکا خریداری کرد موزه A & V فرش دوم را نیز خریداری کرده و حاشیه فرش اول را به فرش دوم دوخته و فرش کاملی به دست آمد قالی اردبیل یا قالی شیخ صفی قالی عظیم پارچه است ابعادش ۵/۳۴ * ۱۱/۵۲ متر با گره فارسی بافته شده است. و چشمارش حدود ۴۸ گره در ۷ سانت است. تار و پودش ابریشمی است و پرز ابریشمی دارد. (یک فرش چله ابریشم است).

در طرح فرش ترنجی با ۱۶ تسمه به رنگ طلایی بافته شده است زمینه فرش لاجوردی رنگ است و برعکس تمام فرشهایی که تاکنون دیده‌ایم نقش جانور در آن بکار نرفته است حاشیه پهنش بصورت فرم کتیبه‌ای است. و حاشیه باریکش شامل نقش مایه‌های ابر چینی است. از دو سمت ترنجش دو قندیل یا آویز بیرون زده که نماد روشنایی (قندیل به مفهوم روشنایی یا روشن کننده و نورانی کننده مکان است).

در بالای فرش کتیبه‌ای وجود دارد با بیت شعری از حافظ

جز آستان توأم در جهان پناهی نیست / سر مرا به جز این حواله گاهی نیست

تاریخ ۹۴۶ ه.ق و عمل بنده درگاه حث، مقصود کاشانی در کتیبه نوشته شده است وجود قندیل و عدم وجودش نقش جانوری حاکی از این است که اسن فرش جهت مکانی مذهبی بافته شده است.

زمینه لاجوردی فرش و ترنج طلایی نمادی از قرار گرفتن خورشید در دریای لاجوردی آسمان است. در اساطیر باستانی ایران اعتقاد داشتند خورشید را داخل دریای بیکران قرار داشته و آبی که خورشید در آن قرار داشته بصورت باران بر زمین می‌بارد. - داخل ترنج یک حوضچه یا برکه سبز رنگ مشاهده می‌شود که گل‌های نیلوفری شناور در آن است که نماد حوض کوثر در آئین اسلام است. بافت این قالی به ۵ شهر نسبت داده شده است [۸].

۱- تبریز: خیلی‌ها این فرضیه را رد می‌کنند زیرا تبریز در زمان شاه طهماسب دوبار به تصرف در می‌آید و دو بار آزاد می‌شود و امنیت کاملی نداشته به همین دلیل شاه طهماسب پایتخت را از تبریز به قزوین منتقل می‌کند.

۲- قزوین: با توجه به اینکه پایتخت قزوین بوده بافت فرش را به این شهر نسبت داده‌اند اما خیلی‌ها این را رد می‌کنند زیرا تاریخ ۹۴۶ ه.ق در کتیبه فرش آ « ده ۱۰ سال قبل از تأسیس کارگاههای فرش‌بافی سلطنتی در پایتخت آن زمان (قزوین) بوده است.

۳- اردبیل: نوع پشم و نوع رنگ بندی این فرش منطبق با نوع رنگ بندی و نوع پشمی است که در این منطقه استفاده می‌شود اما تکنیک بافت این فرش با بافت فرش اردبیل مشابهت ندارد بنابراین احتمال اینکه این فرش در اردبیل بافته شده باشد بسیار کم است.

۴- اصفهان: بسیاری این فرضیه را هم رد می‌کنند زیرا فرشهای گسترده در اصفهان تقریباً ۴۰ سال بعد از ۹۴۰ در زمان شاه طهماسب انجام می‌شد بنابراین این احتمال هم ضعیف است.

۵- کاشان: در دوره شاه اسماعیل این کارگاهها در کاشان فعال بوده ضمن اینکه امنیت خوبی هم داشته است. تکنیک بافت هم با همان تکنیک بافت همخوانی دارد و همچنین نام مقصود کاشانی در کتیبه آن آمده است معلوم نیست طراح، بافنده یا تولید کننده فرش باشد و همچنین عده‌ای اعتقاد دارند این فرش برای بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی بافته نشده بلکه برای مکان دیگری مثل حرم مطهر امام رضا (ع) بافته شده بعد از مدتی استفاده به این بقعه برده شده است که این هم حدس است.

قالی ترنج داردوک آنهالت

امپراطوری بزرگ اسلامی تا مرز اتریش گسترش یافته از قرن ۱۹ شروع به از بین رفتن و مضمحل شدن می‌کند امپراطوری اتریش از جمله مکانهایی که در اختیار داشته امپراطوری عثمانی بوده زمانیکه در قرن ۱۹ اتریش‌ها حمله کرده آنهالت را تصرف می‌کند در قلعه آنهالت به قالی برخوردند و اسم قالی را دوک آنهالت این قالی در موزه متروپولتین نگهداری می‌شود در گوشه قالی چهار طاووس بکار رفته (نقش جانوری) زیبایی قالی در حاشیه قالی است که ظرافت خاصی دارد. از نظر قدمت تقریباً هم عصر قالی اردبیل است.

قالی با صحنه شکار گاهی:

از قالی‌های دوره شاه طهماسب با نقوش بسیار زیبایی جانوری می‌باشد.

قالی امپراطور:

به این جهت به این نام معرف است که تزار روسیه (پتر کبیر) هنگام تاجگذاری امپراطوری اطریش (لئوپولد اول) این قالی را به او هدیه می‌کند این قالی دارای طرح شکارگاهی است. بصورت افشان: نکته جالب فرش حاشیه‌اش باریک است در این حاشیه یک غزل در مدح شاه طهماسب آمده است نقوش جانوری این قالی یعنی اساطیری هستند مثل اژدها و بعضی حقیقی مثل شیر، گاو، پلنگ.

قالی با نقوش جانوری شاه طهماسب:

در این قالی نقش شکارگاهی بصورت متقارن بکار رفته است یعنی ۱/۲ است. این قالی دارای نقوش جانوری است در دوره شاه طهماسب نقوش جانوری مانند دوره شاه اسماعیل تکرار می‌شود بعد از فرش اردبیل معروفترین فرش دوره شاه طهماسب فرش چلسی می‌باشد این قالی در یکی از خیابانهای چلسی در یک حراجی توسط موزه A & V خریداری می‌شود و به این نام (چلسی) معروف می‌شود. این فرش قدیمی‌تر از قالی اردبیل است.

- فرش دارای دو ترنج است - رچشمارش بالاتر از چشمار قالی اردبیل است حدود ۶۰ گره از ۶۷ cm
- همانند قالی اردبیل تار و پود ابریشمی دارد و پرزش پشمی است. (چله ابریشم) [۹]
- فرم حاشیه قالی چلسی نیز قابل توجه و جالب است.

فرش‌های سالتینگ salting: یکی از فرشهای معروف دیگر شاه طهماسب مجموعه فرشهای معروف سالتینگ است سالتینگ (افسر انگلیسی) صاحب فرشهاست این فرشها عمدتاً دارای قوس محرابی هستند. ابعادش کوچک پارچه یا میان پارچه است.

بسیاری از محققین اعتقاد داشتند که این فرشهای عثمانی و متعلق به منطقه آناتولی است (یعنی ایرانی نیست). دلیل این فرضیه هم نوع محرابی است که در این فرشها به کار رفته است و به محراب نعل اسبی معروفند. عمدتاً در فرشهای منطقه آناتولی و عثمانی بکار می‌رود - محققى به نام مورلى لى آيلند (پدر-پسر-توه) از جمله مجموعه داران فرش و صاحب کتابهاى نفيس در اين فرضيه ثابت کرد اين فرش ایرانی است و به منطقه آناتولی ارتباط ندارد. دلایل این گفته:

- ۱- با بررسی ادعیه حاشیه فرش مشخص شده این دعاها به شیعیان مربوط است و اهل تسنن از این دعاها استفاده‌ای نمی‌کنند و عثمانی‌ها اصلاً شیعه را رد می‌کنند. (این فرش ایرانی است).
 - ۲- نخ‌های گلابتون موجود در فرش از نوع نخهای گلابتونی است که در ایران استفاده می‌شود زیرا عثمانی‌ها بجای نقره از مس جهت استفاده و ساخت نخ گلابتون استفاده کردند و او ثابت کرد این نخهای گلابتون مشابه نخهای گلابتون ایرانی است نه گلابتون عثمانی [۱۰]
- انواع طرحهای دوران شاه طهماسب: ترنج دار - شکارگاهی - محرابی

مراکز مهم فرشبافی در دوره شاه طهماسب:

تبریز - هرات - کاشان - (در دوره شاه اسماعیل هم مطرح بود). و در دوره دوم قزوین و کرمان نیز از مهم‌ترین مراکز قالی بافی به حساب می‌آمدند.

- قزوین هم که پایتخت بوده دارای کارگاههای فرشبافی سلطنتی بوده است و در دوره سوم یزد نیز عنوان شده است. یزد در پارچه بافی هم معروف بوده ولی فرشبافی اش هم به ۱۰۰ سال اخیر مرتبط می‌شود سند فرشبافی نداریم که از ۱۰۰ سال اخیر به قبل باشد بنابراین پذیرش یزد به عنوان مرکز فرشبافی یاد شده آسان نیست.

فرشبافی در دوره شاه عباس و گسترش هنر فرشبافی

شاه عباس در سال ۱۰۰۶ ه.ق از قزوین به اصفهان آمد و اصفهان را به عنوان پایتخت ایران انتخاب کرد شاه عباس مانند شاه اسماعیل و شاه طهماسب که موجب به وجود آمدن مکتب تبریز شدند پایه گذار مکتب اصفهان شد. خواستگاه مکتب اصفهان ناشی از دو مکتب قبل از خود است. (مکتب تبریز زمان شاه اسماعیل و شاه طهماسب صفوی و مکتب تیموریان در زمان تیموریان) که این همه زیبایی - هنر و ذوق یکجا پس از سال ۱۰۰۶ با آمدن شاه عباس اول به اصفهان آوردند. شاه عباس با تأسیس کارگاههای قالی بافی در اصفهان و کاشان قالی بافی را به عنوان یک هنر ملی ارائه داد در زمان وی قالی‌هایی از ابریشم و طلا در کاشان بافته شد در اصفهان نه تنها فرش‌های گرانبهای سفارشی شاه بلکه فرش‌های سفارشی اشخاصی دیگر نیز به دست استادان کاشان بافته شد در این زمان کاشان به واسطه مرغوبیت و ظرافت قالی‌های تولیدی خود پذیرای سفارشات بسیار شد و تولید فرش‌های زربافت که حاصل بافت تا نخ‌های طلا و نقره بود بنا به سفارش دربار لهستان بر رونق این شهر افزود این فرشها که بعداً به فرش‌های لهستانی پولوژ معروف شد یادگارهای معروف این دوران هستند شاه عباس با گردآوری بهترین طراحان و نقاشان از اقصی نقاط کشور رو به تجمع آنها در کارگاه سلطنتی شاهکارهای بی نظیر را در هنر فرشبافی سبب شد و نقش‌های قالی با ابهام از نقوش مینیاتور و تذهیب توسط هنرمندان دگرگون گردید وی کارگاه‌های قالی بافی در جوار قصرهای سلطنتی بین چهل ستون تا میدان شاه تأسیس کرد. و بافندگان را مستقیماً زیر نظر داشت تا از کیفیت بافت و ظرافت آنها مطمئن شود شارون در سفرنامه خود به این کارگاهها اشاره کرده است و محل آنها را در شهر اصفهان واقع در جنوب کاخ عالی قاپو پشت میدان بزرگ نقش جهان می‌داند شارون اشاره کرده که بافندگان خود در کارخانه شاهی کار کنند و خواه در خانه‌های خود اما به هر حال سر کارگران شاهی مرتب به کار ایشان نظارت داشتند در کارگاههای شاهی تنها بر حسب دستور قالی یا چیز دیگری بافته می‌شد از این رو کارگران دقت داشتند که به سفارش مردم عادی نیز کار کنند پشم کارگاهها را از گله‌های شاهی در اکناف کشور فراهم می‌کردند و ابریشم از گیلان و کاشان به دست می‌آمد. به نوشته کرورنیکسکی کشیش لهستانی که از ۱۱۶ تا ۱۱۴۲ ه.ق در ایران زیست این بافندگان فرشهایی نیز برای تجارت یافته‌اند که به همراه سوداگران دولی تجارب و فروش به اروپا و هندوستان فرستاده شد گسترش پایتخت و ساختمان تازه از سوی دیگر نیاز به قالی را بیشتر کرد و فرشبافی از رشته‌های مهم اقتصادی برای مردم شد و به دستور شاه عباس در استر آباد - شیروان - قره باغ - کاشان - گیلان و مشهد کارگاههایی دایر شد.

روایات فرشبافی دوره شاه عباس

۱- فرش‌های پلوتری یا لهستانی: پادشاه لهستان بنام سیگسیموندیازلکزیموند سوم تصمیم می‌گیرد یکی از قصرهایی را با فرش‌های ایرانی تزئین کند سفر موراتویچ (مباشر پادشاه) را مأمور خرید فرش‌های ایرانی می‌کند تا نشان آرم سلطنتی لهستان را روی آن فرشها درج کنند و در قصر پهن کنند مباشرش که از منی الاصل بوده و زبان فارسی را می‌دانسته در کاشان و اصفهان فرشهایی خریداری می‌کند و تحویل مرمت کاران این شهرها می‌دهد تا نشان سلطنتی لهستان را داخل فرشها در آورند این

نشان که یک عقاب بوده باید سر عقاب به سمت راست می‌بوده ولی مرمت کاران سر را به سمت چپ در می‌آوردند سیکیموند از این حرکت ناراحت شده - چهار تخته این فرشها در موزه حرم امیرالمؤمنین نگهداری می‌شود و سالمترین این فرشها در موزه حضرت امیرالمؤمنین نگهداری می‌شود و سالمترین این فرشها در موزه کلیون لندن نگهداری می‌شود این فرشها هم قالی بودند و همچنین گلیم هم داشتند.

۲- اولویت دیگر در دوره شاه عباس: یکی از ثروتمندان انگلستان که کار تولید منسوجات بوده کار آگاهی را برای تحقیق در مورد رنگریزی نخهای فرش ایرانی به ایران می‌فرستد تا بداند چرا زمانیکه روی این فرشها مواد اسیدی و شراب ریخته می‌شود رنگ این فرشها تغییر نمی‌کند.

۳- یکی دیگر از کارهای شاه عباس تجارت ابریشم بوده با وارد کردن ابریشم به ایران بافت فرشهای ابریشمی رونق می‌گیرد. تجارت را به ارامنه تحویل می‌دهد ارامنه اصفهان را برای زندگی انتخاب می‌کنند و از ارمنستان کوچ می‌کنند و عده‌ای هم در فریدن تا اراک به کشاورزی مشغول می‌شوند آنهایی که به تجارت ابریشم مشغول شده‌اند جز ثروتمندترین افراد ساکن اصفهان می‌شوند نظارت و کلانتری منطقه نیز تحویل می‌گیرند.

از معروفترین تجار ارمنی در اصفهان خواجه نظر بوده است یا خواجه پطرس به غیر از ابریشم مواد رنگزا هم تجارت و داد و ستد می‌شده از جمله اواناس که از ایران به هندوستان صادر و فیل از هندوستان به ایران وارد می‌شده است.

در روایاتی که کشتی حامل اواناس در خلیج فارس غرق شده خلیج فارس قرمز می‌شود. [۱۱]

قالی‌های سانگوسکو: ۱۳-۱۲ تخته قالی متعلق به ارتشبد انگلیسی بنام سانکوسکو نقش این قالی‌ها شکارگاهی بوده و به واسطه اینکه نقوش جانوری اساطیری زیادی به کار برده در قالی‌های هندی هم نقوش را زیاد می‌بینیم به همین دلیل فکر می‌کردند این قابله‌ها متعلق به هندوستان است اما تحقیقات بیشتر روی نقوش داد ایرانی است و احتمالاً در چند کارگاه و مکان متفاوت در ایران بافته شده (متعلق به یک منطقه نیست) تعدادی در کرمان، تعدادی در کاشان و تعدادی هم در اصفهان بافته شده است.

قالی به نام موج دریا یا پرتغالی: این فرش نقش و طرحش خاص است و یک چنین طرح و نقشی در ایران تاکنون دیده نشده. کشتی‌ها و ملوانانی که در لنجها بافته شد لباسهای ملوانان مشابه به فرم لباسهای ملوانان پرتغالی است که در خلیج فارس می‌پوشیدند. در آن دوره پرتغالیها در خلیج فارس بودند اله وردی خان با آنها می‌جنگیدند و آنها را از ایران بیرون می‌کند به دلیل اینکه این فرش با طرح فرشهای مشابه در آن زمان متفاوت بوده خیلی‌ها شک کردند در اینکه بافت ایران باشد طرح و نقش این فرش نیز به سمت هندوستان متمایل است. اما می‌دانیم که در حوزه جنوب ایران فرشهای تصویری بسیار زیبایی بافته می‌شده (حتی دوره قاجار فرشهای زیادی تصویری کرمان داریم) بنابراین احتمال اینکه مردم جنوب ایران که فرشبافی بلد بودند بر اساس آنچه کرده‌اند (ملوانان پرتغالی) این فرش را بافته و گره ترکی در هندوستان نداریم بنابراین این احتمال رد می‌شود رچشمارش ۵۵ گره در ۷ cm است. تار و پودش پنبه و پرز پشمی است و در دره انتهای صفویه روند فرشبافی ضعیف‌تر می‌شود در دوره شاه صفی و شاه سلطان چین طرح قابل ملاحظه‌ای را نمی‌زنیم آنچه که در این دوره اتفاق می‌افتد

فرنگی سازی در دوره شاه صفی دستور می‌دهد به اندازه طول دوره صفویه بوم نقاشی - قلم مو و رنگ دارد شود و ۲ نفر از نقاشان هند را به ایران دعوت می‌کند تا به او نقاشی یاد دهد.

عملاً در این دوره تاریخی حرفی برای گفتن در زمینه فرش نداریم.

اما در انتهای دوره صفویه افغانها به ایران حمله کرده و عملاً شیراز، اقتصادی ایران از بین می‌رود و قالی و بافی را نابود می‌کند در دوره صفویه کار مهمی که انجام گرفت این بود که فرش را از حالت روستایی باقی به شهر بافی تبدیل کرد با حمله افغانها

شهرها که سقوط کردند فرش شهری بافت ایران هم از بین رفت و طراحان و نقاشان یا پراکنده شدند. یا از بین رفتند اطلاعات کمی در مورد فرش و قالی بافی در این دوره موجود است آنچه مسلم است مجالس برای گسترش فرش وجود نداشته است.

نتیجه گیری:

تاریخ هنر قالی بافی در ایران زمین از کهن ترین هنرهای ایران است و اوج این هنر زیبا در دوره صفویه بروز کرده است. عوامل بسیار زیادی در اوج این هنر دخالت داشته‌اند که یکی از این عوامل اوج اندیشه‌های پادشاهان این دوره می‌باشد. خصوصاً شاه عباس که به اعتلای این هنر اصیل و سنتی کوششی بسیار کرد همین کوشش باعث سرمایه گذاری بر روی قالی شد پادشاهان صفوی علاقه بسیار زیادی به این هنر داشتند و شاید اولین بار بود که قالی از خانه‌های کوچک کارگاههای بزرگ راه یافت با چنین تشکیلاتی فرشهایی در خور کاخ‌های سلطنتی و از ابریشم و رشته‌های زر و سیم بافته با نقوش زیبا و اسلیمی و شاخهها و باغ‌ها و شکارگاه‌ها بافته شد و شرکت‌های انگلیسی پرتغالی - هلندی خریداران این فرشها بوده‌اند و بدین ترتیب آنچه که امروزه به نام صادرات فرش می‌بینیم در واقعه واگذاری نسلی از نسلهای گذشته بوده است.

فهرست منابع

۱. آذریا-دکتر علی و فضل الله حشمتی - فرسنامه ایران - دفتر مطالعات و تحقیقات تهران ۱۳۷۲
۲. ر. سیوری - ایران عصر صفوی - ترجمه: صبا. چاپ اول. انتشارات تهران - ۱۳۶۲
۳. ژ - شاردن - سفرنامه شاردن - قسمت اصفهان - ترجمه ع عریضی چاپ اول - انتشارات گلها - اصفهان ۱۳۷۷
۴. سی تأثر سال - «آقای ایران» اطلاعات جامع تاریخ هنر ایران و جهان - انتشارات اسرار دانش تهران ۱۳۸۲
۵. مجله مقالات فرش ایران - مرکز توسعه صادرات ایران - دانشگاه تهران - دوره اول - پنجم شهریور ۱۳۷۴
۶. مجله مقالات فرش ایران - مرکز توسعه صادرات ایران دانشگاه تهران در دوره اول - پنجم شهریور ۱۳۷۲
۷. مجله مقالات فرش ایران - مرکز توسعه صادرات ایران دانشگاه تهران در دوره دوم - سوم آذرماه ۱۳۷۲
۸. مقالات تحقیقی ش خانه بزرگ ایرانی - مرکز توسعه فرش - دانشگاه تهران دوره چهارم آذر ماه ۱۳۷۷
۹. مقالات تحقیقی فرش صفوی - مرکز توسعه فرش ایران - دانشگاه تهران - دوره دوم - سوم مهر ماه ۱۳۷۵
۱۰. مقالات تحقیقی فرشهای شاه طهماسب - سیروس پرهام - مرکز توسعه فرش ایران دانشگاه تهران - مهر ماه ۱۳۷۵
۱۱. مقاله تحقیقی - سنن قالی بزرگ ایران - مرکز توسعه فرش ایران - دانشگاه تهران - دوره ۶ چهارم آذر ماه ۱۳۷۷
۱۲. مقاله تحقیقی فرش شاه طهماسب و شاه عباس - علی حصوری - دفتر مطالعات و تحقیقات فرش ایران آذر ماه ۷۴
۱۳. مقاله تحقیقی فرش صفوی - مرکز توسعه صادرات فرش ایران - دانشگاه تهران - دوره دوم - سوم مهرماه ۱۳۷۵
۱۴. ه. ولف: صنایع دستی کهن ایران - ترجمه س ابراهیم زاده - چاپ اول - انتشارات انقلاب اسلامی - تهران ۱۳۷۲
۱۵. ه. ولف «صنایع دستی کهن ایران. ترجمه س ابراهیم زاده - چاپ اول - انتشارات انقلاب اسلامی تهران - ۱۳۷۲ ص ۱۹۵»
۱۶. مقاله تحقیقی: فرشهای شاه طهماسب - سیروس پرهام - مرکز توسعه فرش ایران - دانشگاه تهران مهرماه ۱۳۷۵
۱۷. ژ - شاردن - سفرنامه شاردن - قسمت اصفهان ترجمه ۶ نفر چاپ اول - اشارات گلها اصفهان ۱۳۷۷ ص ۴۷
۱۸. مقاله تحقیقی: فرش شاه طهماسب - علی حصوری - دفتر مطالعات و تحقیقات فرش ایران - آذر ماه ۷۴
۱۹. سی تاتر سال - «قالی ایران» اطلاعات جامع تاریخ هنر ایران و جهان - انتشارات اسرار دانش تهران - ۱۳۸۲

History of Iranian Carpets Case Study of the Safavid Period

Massoumeh Abdullahi

Undergraduate student of educational affairs Farhangian Shahid Modares University, Sanandaj, Kurdistan, Iran

Abstract

The taste and artistic creativity of any society is rooted and inspired by the life traditions and history and environment of that people, and often this taste and talent is crystallized in one or more specific disciplines, including the arts that are perfected in this land over time. Has arrived and the taste of the Iranian artist in its area is a great opportunity to manifest the art of carpet weaving. Undoubtedly, the use of underlayment dates back to the time when man thought of building a shelter to provide his comfort. The texture of different types of undergarments has been simultaneously with livestock breeding and the use of wool for this purpose, and humans, after productivity of animal skins, realized the importance of wool fibers and gradually changed the human life from savagery and solitary life in caves to tents and The livelihood of the family is tribal and intellectual, and man, after feeling the need for this change to provide more comfort, has embraced it. It is so much said that no art has evolved like carpet art. And the first Nir carpets have been produced in Iran, so that the Paris carpet, which is one of the oldest carpets in the world, is considered as a kind of Iranian. In the historical periods of Iran, Safavid period has been the peak period of carpet development, so that the most important industrial product of Iran is carpets and rugs. This product has been one of the most basic export products in Iran. This product has types such as bergamot, silk, geranium, garden and Shah Abbasi. The carpet of the Safavid period in the period of Shah Ismail, Shah Tahmasb and Shah Abbasi can be The most important periods of Safavid and Iranian carpets were considered. The purpose of this research article is to analyze and study carpet weaving in the Safavid period.

Keywords: Safavid Period, Safavid Art, Carpet Weaving Industry, Shah Ismail, Shah Tahmasb; Shah Abbas.
